

כאן דפסלינגן, כשנבראה בשמים וחסרו.

כאן דמכשרינגן, כשנבראה באחת מעיקרא.

ופרכינגן: ומי מצי אמרת דברייתא דפסלה מיירי דהיו שמים וחסרו. והא דומיא דשלוש קתני. מה שלש הם מעיקרא. אף אחת היא מעיקרא. ולא שהיו שמים וחסרה. הלכך ליכא לתרוצי הכי.

אלא הכא, בהאם יש בריה בכליא אחת קמיפלגי.

מר דמכשיר סבר: יש בריה שנבראת באחת. ומחזקינגן דמעיקרא הוי בה רק אחת.

ומר דפסיל סבר: אין בריה נבראת באחת.

ורבי יוחנן אמר: דכולי עלמא אין בריה נבראת באחת. וחסרון מבפנים, שמיה חסרון.

ולא קשיא שתי הברייתות אהדדי.

כאן שחסרה קודם שחיטה. הלכך פסלה.

כאן שחסרה לאחר שחיטה. הלכך שריא.

ופרכינגן: ולאחר שחיטה, אם חסרה קודם קבלה של הדם לאחר שחיטת הקרבן — מי שרי?

והאמר רב זירא אמר רב: הצורם אוזן לט-ב הפך (21) של הכהן משיח לאחר שחיטה, ואחר כך קיבל דמו, פסול, משום שגם בשעת קבלה צריך שיהיה הקרבן שלם.

וצדדי הספק הם: "תמים יהיה לרצון" אמר רחמנא. דמשמע — "תמים", אין. חסרון לא. ואפילו בחסרון של אבר מבפנים מיפסיל גבי מזבח, דהא האי קרא דכתיב ביה "לרצון" בהקרבה למזבח איירי.

או דלמא: האי "תמים יהיה לרצון" קאי אמאי דכתיב בתריה "כל מום לא יהיה בו" — מה מום מאבראי, כדכתיב בתריה "עורת או שבור". אף חסרון מאבראי.

תא שמע: דתניא: כתיב בקרבנות "ואת שתי הכליות", דמשמע — ולא בעל כוליא אחת, ולא בעל שלש כוליות.

ותניא אידך: כתיב בסיפא דההיא קרא: "ואת היותרת על הכבד על הכליות יסירנה" לרבות בעל כוליא אחת להקרבה. ד"יסירנה" משמע — כוליא אחת, יסירנה ויקטירנה.

סברוה, דכולי עלמא אין בריה בכליא אחת, שאין דרכה של בהמה להיבראות בכליא אחת. והא, שיש לה רק כוליא אחת — מיחסר חסר.

לימא בהא קמיפלגי: דמר דפסיל סבר: חסרון מבפנים שמיה חסרון.

ומר דמכשיר סבר: חסרון מבפנים לא שמיה חסרון.

אמר רב חייא בר יוסף: דכולי עלמא יש בריה באחת, ויתכן שנולדה בכליה אחת. וחסרון שהוא מבפנים שמיה חסרון.

ולא קשיא הסתירה שבין הברייתות דחד תני כשר וחד תני פסול.

כאן, דמכשרינן, איירי שחפרה לאחר קבלה.

ופרכינן: ואם חסרה לאחר קבלה וקודם הזריקה — מי שרי?

והתניא: כתיב גבי קרבן פסח "שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם". ודרשינן: שיהא תמים בן שנה [דהיינו בתוך שנתו הראשונה, שעדיין לא מלאה שנה ללידתו], בשעת

שנאמר, "ולקח מדם הפר". ודרשינן מה"א דהפר — הפר שהיה כבר! דהיינו, שיהיה שלם בשעת קבלת הדם כפי שהיה שלם בשעת השחיטה. הלכך ליכא למימר שחסרה לו כוליא לאחר שחיטה.

אלא הכי מתרצינן:

כאן, דפסלינן, איירי שחפרה לאחר שחיטה, קודם קבלה.

שגזירת הכתוב היא רק לפוסלו משום פר שהיה כבר, ולכאורה דבריו סותרים אלא את אלו. מגירסת רש"י [במסכת זבחים כה ב] עולה, כי פסול זה של צורם און הינו רק על שעת קבלת הדם ולאחר מכן לא נפסל על ידי זה. ויעויין בשיטה מקובצת שם, שעולה מדבריו שאף בהולכה יש פסול זה, ומשום שכל הפסול בקבלה פסול אף בהולכה כפי המבואר בגמרא בזבחים ד א.

ובכתבי הגר"ז תמה על דבריו, שהרי פסול צורם און אינו פסול במעשה העבודה על ידי שנאמר שעבודת הקבלה צריכה להיעשות בפר שלם, אלא הוא דין בקרבן, שיהא שלם עד לאחר קבלת הדם, וכיון שאין זה פסול בעבודת הקבלה לא יועיל כאן הכלל שכל הפוסל בקבלה פוסל גם בהולכה. ומלבד זאת, לא שייך כלל שיחול פסול זה על שעת הולכה, שהרי הולכה הינה עבודה שאפשר לבטלה, והיינו שאם יעמוד לצד המזבח ויקבל את הדם, יורקנו ללא הולכה. ומאחר ואמרנו שצורם און אינו פסול בעבודה עצמה אלא הוא רק דין בקרבן שצריך להיות שלם עד לאחר זמן זה, הרי שלא שייך שיחול דין בקרבן להיות שלם עד לאחר ההולכה כיון שכלל אינה מוכרחת להיות, ושיפסל מחמת זה. והעלה מלשון הרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין, פרק א' הלכה ל'] שלא נקט הולכה לענין פסול זה.

פסול מום, שנתחדש שגם לאחר שחיטה יש פסול מום בקרבן, [ולא יפסול בזה אלא חסרון הפוסל בהלכות מומיין], או שהוא פסול חדש, שצריך שיהיה לאחר השחיטה אותו פר שהיה מקודם, וכשנחסר ממנו אפילו משהו אין הוא הפר שהיה מקודם, ופסול. וכן נסתפק הקרבן אורה אם צריך מום הפוסל בהלכות מומין או די בחסרון כל שהוא. והעלו מלשון הרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין, פרק א' הלכה כ"ט], שהוא פסול חדש, שצריך שתהא הבהמה לאחר שחיטה כמו שהיתה מקודם. אולם, מכל מקום, כתבו, שאף בדין זה של פר שהיה מקודם, לא יפסול אלא חסרון הפוסל בהלכות מומין, כי אם בהלכות מומין הוא כשר, לא נחשב חסרון. והגר"ז הוסיף, שמאידך גיסא, אם יהיה בו מום הפוסל בהלכות מומין, אולם אין בו חסרון, לא יפסל, כיון שלא נחסר ממנו, והינו עדיין פר שהיה מקודם.

והמנחת חינוך [מצוה רפ"ז אות ח'] כתב שהמטיל מום לאחר שחיטה חייב משום מטיל מום בקדשים, כי מאחר ולמדנו שקודם קבלה הרי הוא כקודם שחיטה לענין מום הרי שהושוו לכל הדינים, ואם יקריבהו אחר כך גם כן יהיה חייב. אולם [במצוה רפ"ח, אות ב'] כתב שהזרוק דם של בהמה זו שנעשתה בעלת מום לאחר השחיטה אינו עובר משום זריקת דם בעל מום, כי לאחר השחיטה לא שייך בעל מום אלא

שחיטה. דכתיב לפני זה "תכוסו על השה" דהיינו שחיטה.

ומנין שיהיה תמים אף בקבלה והולכה והוייה?

תלמוד לומר: "יהיה" — שיהיו כל היותיו כשהוא תם, ובן שנה. ואם כן אי אפשר לומר דאיירי בחסרו לאחר קבלה.

ומתריצין: תרנמא הא דקתני שיהיו כל היותיו, אבן שנה בלבד [ש"יהיה" כתיב בסמוך לו], דצריך להיות בתוך שנתו הראשונה עד לאחר זריקה. אבל לענין תם לא בעינן שיהיה שלם אלא עד לאחר קבלה.

הכי נמי מסתברא, דאם נעשה מחוסר אחר קבלה כשר.

דתניא: רבי יהושע אומר: כל הזבחים שכתורה שנאבד הבשר והחלב ונשתייר מהן כזית בשר, שהוא שיעור אכילת אדם או כזית חלב, שהוא שיעור אכילת מזבח, זורק את הדם. אך אם לא נשתייר כזית לא זריק את הדם.

קתני מיהא, נשתייר כזית זריק. והא אין לך בעל מום גדול מזה שחסר כולו חוץ מכזית, ובכל זאת כשר.

שמע מינה: דדרשא דיהיו כל היותיו, אבן שנה קאי.

והוינן בה: וכי למה צריכין אנו לרבות פסול דבן יותר משנה בשאר עבודות כבשחיטה? והלא כיון דבשעת שחיטה היה בן שנה — מי איכא מידי דבשעת שחיטה הוי בן שנה [דהיינו בתוך שנתו הראשונה], ובשעת קבלה והולכה הוי בן שתי שנים [דהיינו

שכבר נכנס לשנתו השניה]?!?

אמר רבא: זאת אומרת, מדדרשינן מקרא שצריך להיות בן שנה עד ההזיה כי שעות פוסלות בקדשים, דמחשיבין את השנה משעה שנולד. ואם נולד בשנה שעברה בערב פסח בשעה שמינית יזהר שישחטנו ויזרקנו קודם שעה תשיעית.

לימא הך בעיא דרב אחדבוי אי יש מחוסר אבר בפנים היא כתנאי.

דתניא: כתיב "ומעוד וכתות ונתוק וברות לא תקריבו לה".

"כתות" שכתתו באבנים עד שנימוח.

"נתוק" שניתק ביד, לגמרי, אך עדיין תלויין הביצים בכיס.

"כרות" בסכין, ולא ניתק לגמרי אלא עדיין תלויין ומעורין קצת בכיס.

וכולן אמורים בביצים, דברי רבי יהודה.

ותמהינן: בביצים ולא בגיד? והא בגיד הוי טפי מום כיון שהוא גלוי.

ומבארין: אימא, אף בביצים דברי רבי יהודה.

רבי אליעזר בן יעקב אומר: כולן בגיד. ולא בביצים.

רבי יוסי אומר: "מעוד וכתות" אף בביצים. "נתוק וברות" בגיד אין, בביצים לא.

מאי לאו בהא קמיפלגי:

דמר סבר, חסרון מבפנים שמייה חסרון. והיינו רבי יהודה דאמר כולן אף בביצים.

מומא. דהא ליתנהו שהרי נימוחו. הלכך חשיב מום ניכר.

ומר סבר, חסרון מבפנים לא שמייה חסרון. והיינו רבי אליעזר בן יעקב דאמר כולן בגיד, ולא בביצים.

"נתוק וברות" בביצים לא הוי מומא, דהא איתנהו. ולא חשיב מום גלוי כי מעיקרא נמי זימנין דתליין. אבל בגיד הוי מום.

ותסברא, רבי יוסי מאי קסבר?

אי קסבר חסרון מבפנים שמייה חסרון, אפילו "נתוק וברות" בביצים נמי. ומאי טעמא אמר "נתוק וברות" רק בגיד.

מתניתין:

נפגם הזובן, נחסר הכיס שהגיד של הבהמה חבוי בו.

ואי קסבר, חסרון שבפנים לא שמייה חסרון. אפילו "מעוך וכתות" נמי לא להוי מומא בביצים?

או הערייה, בית הרחם של נקבה, במוקדשין בשאר קדשים שבאין מן הנקבה [אבל לא בככור שהוא זכר].

אלא דכולי עלמא סברי דחסרון מבפנים לא הוי חסרון. והכא, במומין שבגלוי קמפלגי [ולא בבעיין דלעיל, אלא אי הוי הכא מום שבגלוי].

נפגם הזנב, מן העצם אבל לא מן הפרק. אם עצם הזנב נפגם הוי מום. אך בפרקים שבין החוליות חוזר ומתרפא.

רבי יהודה סבר: "מעוך וכתות" בביצים הוי מומא משום דמיכווצין. שהכיס מתכווץ ועל ידי זה ניכר.

או שהיה ראש זנב מפציל עצם, ראש הזנב התלוי למטה נקלף העור והבשר ונשאר העצם מגולה. ושוב אינו חוזר ומתרפא.

"נתוק וברות" נמי הוי מומא דהא תליין הביצים למטה יותר מקודם וניכר המום בחוץ.

או שיש בשר בין חוליא לחוליא מלא אצבע, שהחוליות שבזנב רחוקות זו מזו כשיעור רחבו של אגודל.

רבי אליעזר בן יעקב סבר: "מעוך וכתות" בביצים לא הוי מומא. דמעיקרא נמי כשהן בריאות זמנין דמיכווצין, שהביצים עולות למעלה בבטן וכויין הכיס.

גמרא:

אמר רבי אלעזר: נפגם הזובן הוי מום. ולא ניטל לגמרי. דניטל לא הוי מום דחוזר לאיתנו.

"נתוק וברות" בביצים לא הוי מומא. דמעיקרא נמי כשהן בריאות זמנין דתליין, הלכך לא הוי מום שבגלוי.

ודוקא כים דהיינו הזובן אם נפגם הוי מום. ולא זברות, הגיד עצמו. דגיד עצמו שנפגם מעלה ארוכה.

ורבי יוסי סבר: "מעוך וכתות" בביצים הוי

והוינן בה: למאי הלכתא שנינו שיעור של אצבע?

אמר רבה: לענין מצות תכלת בציצית.

דתניא: כמה חוטין הוא נותן בכנף הבגד?

בית שמאי אומרים ארבעה.

ובית הלל אומרים שלשה.

וכמה תהא משולשת?⁽²³⁾ פירוש, כמה תהא

תניא נמי הכי: נפגם ולא ניטל, כים ולא זכרות.

אמר רבי יוסי בן המשולם: מעשה בעין בול באחד שנטלו זאב את כל הזובן. וחזר לאיתנו⁽²²⁾.

שנינו במשנה: נפגמה הזנב מן העצם. או שיש בשר בין חוליא לחוליא מלא אצבע.

תנא: אצבע שאמרו, אחד מארבעה בטפח של כל האדם. והיינו אגודל דממנו יש ארבעה בטפח.

וברבנו גרשום גרס "משולשת". ופירש שהשיעור הוא על היוצא חוץ לבגד, ומה שעל הכנף לא נכלל בשיעור.

והבית יוסף [יא] כתב כן מסברא, ופסק כן הרמ"א טו ד [וראה במרדכי שם, שמשמע כן]. הביאור הלכה [יא ד ד"ה וכן] הביא מחלוקת אם שיעור י"ב גודלין מעכב מדרבנן, שהפרי מגדים כתב שמעכב. והביאור על המרדכי מסתפק בזה, ובחינוך מצוה שפו משמע שאינו מעכב.

ובביאור הלכה [יב א ד"ה אם וד"ה ולרבינו תם] כתב שהשו"ע נקט עיקר לדינא שהשיעור הוא ד' גודלים ונוהגין י"ב גודלים.

והנה שיעור חוטי הציצית נקבע לפי שיעור הגדיל לתוס', ולפי שיעור הענף לרש"י, ולפי הכלל שהגדיל הוא שלישי והענף שני שלישי.

אמנם, גם לדעת הפרי מגדים [הנ"ל] שהשיעור מעכב, אבל דין זה שיהא הענף שלישי הסכימו האחרונים שאינו מעכב. וכן פסק המשנה ברורה [יא סד-סט].

וזה מבואר בגמרא בזבחים שם, שהוא רק משום נוי הציצית, ובכל זאת למדו מזה את שיעור החוטים, כיון שזו היא צורת המצוה כתיקונה, בכך נקבע שיעור החוט.

22. ובחזו"א כתב: יש לעיין אי פסול משום מום עובר, ואף על גב דלא תני ליה לקמן מא, א' יש לומר תני ושייר. עיי"ש.

23. במסכת זבחים לט א מבואר, שאורך הענף של חוטי הציצית הנפרדים הוא שני שלישי, וה"גדיל", שבו החוטים הקשורים יחד, הוא שלישי האורך, וצריך להיות הכל ביחד באורך שש אצבעות.

ו"משולשת" פירש רש"י "תלויה", והיינו כמה תהא תלויה למטה מכנף הבגד.

ובשיטמ"ק [שם אות ג] ביאר בשם רבנו גרשום שהוא לשון "שלישי", שהגדיל שלישי והענף שני שלישי.

ודעת התוס' שם, ששיעור ד' אצבעות הוא הגדיל, והענף ח' אצבעות והביאו כן מספרי.

והמגן אברהם [יא כא] הביא מהזהר ששיעור ציצית י"ב גודלין, וכן נוהגין.

וכן כתבו הטור ושו"ע [יא ד].

ודעת הרמב"ם [א ו] ששיעור הגדיל והענף יחד ד' אצבעות ולשון "משולשת" אפשר לפרש לשיטתם כהשיטמ"ק.

והרא"ש שם פירש מלשון גדילה וחיבור.

והמרדכי כתב שהוא מלשון שלשלת.

והאמה שעל קרן מזרחית דרומית היתה יתירה עליה חצי אצבע. נמצאת השניה, יתירה על של משה אצבע.

ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה? ולא תיסגי להו בשל משה שהיתה קטנה משתיהן. [רש"י פסחים פ"ו, א?]

משום שהיו אומנים נוטלין חומר מהקדש באמה הקטנה ומחזירין באמה הגדולה כדי שלא יבואו לירי מעילה.

תרתני אמות גדולות שהיו שם למה לי?

הדא למלאכה דכספא וזהבא, שהיתה בתוספת חצי אצבע כדי שלא יפסידו האומנים הרבה. וחדא שהיתה בתוספת אצבע במלאכה דבניינא.

ובאותה אצבע של תוספת אמת הבנין של הקדש אמרו ששיעורה הוא אחד מארבעה בטפח של אדם.

תלויה בנקב למעלה משפת כנף הבגד [שאיך נותנין אותה בשפת הבגד].

בית שמאי אומרים: ארבעה אצבעות.

ובית הלל אומרים: שלש.

ושלש אצבעות שאמרו בית הלל, שיהיה השיעור בכל אצבע — אחד מארבע בטפח של כל אדם. דהיינו שלשה גודלין. וכל רוחב של גודל הוא אחד מארבעה בטפח.

רב הונא בריה דרב יהושע אמר: הנפקא מינה לאצבע הוא ביחס לשתי אמות.

ד-מ א-מ דתנן: שתי אמות, שתי מקלות שאורכן אמה. היו בשושן הבירה, יציע שעשוי על שער המזרח שהיה נקרא שושן הבירה⁽²⁴⁾. אמה אחת היתה על קרן מזרחית צפונית. ואחת היתה על קרן מזרחית דרומית.

והאמה שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על האמה של משה, שהיתה בת ששה טפחים, חצי אצבע.

אבל בארצות החיים [יא ד] כתב על מנהג ר"י הנ"ל שכנגד זה הוסיף בגדיל שיהא שלישי, וכן משמע בביאור הלכה [יא ד ד"ה יכול לקצרו] שראוי לחתוך הענף שלא יהיה יותר משני שלישי.

וכתב בספר שיעורין של תורה [ה ה], כיון ששיעור זה הוא לנוי המצוה, אין צריך לדקדק שיהא בדיוק שלישי רק שיהא נראה כשלישי, וכן הוא לשון הביאור הלכה [הנ"ל] שאפילו היה "הרבה" יותר משני שלישי יכול לקצרו.

24. רש"י במנחות צ"ח, א כתב שהיה מצויר עליו כתבנית שושן הבירה.

והטור והשו"ע לא כתבו כלל דין זה שיעשה שלישי גדיל, והרמב"ם [א ח] כתב דין זה אבל דעתו [א ט] שזה נאמר רק בתכלת ולא בענף לכן לבד.

והרמ"א [יא יד] כתב דין זה, שגם אם מוסיף על השיעור יראה ששלישי יהא גדיל ושני שלישי ענף.

והחזון איש [ג י] פסק, שבשיעור זה לנוי הציצית נאמר רק שהענף לא יהיה פחות משני שלישי, אבל יכול להאריך את הענף יותר משני שלישי מהגדיל, ודחק מאד בלשון הרמ"א. ובאמת המגן אברהם [יא ו] כתב שר"י היה נוהג לעשות חוטים ארוכים כדי שאם יפסקו ישארו כשרים.